

OCENY I OMÓWIENIA

Andrzej Podraza (red.), *Polityka Unii Europejskiej wobec Ukrainy: partnerstwo czy członkostwo?*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin 2006, ss. 143.

Tom jest pokłosiem III Międzynarodowej Konferencji Naukowej w ramach projektu „Współpraca uniwersytetów wspierająca rozwój regionów – lubelskiego i lwowskiego”, zorganizowanej w dniach 16–17 listopada 2006 roku w Lublinie przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II oraz Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki we Lwowie.

Ramowym tematem dyskusji była analiza polityki Unii Europejskiej wobec jej wschodniego partnera – Ukrainy i próba odnalezienia odpowiedzi na pytanie czy integracja państwa ukraińskiego ze Wspólnotami Europejskimi jest możliwa i przez obie strony oczekiwana.

1 maja 2004 roku stanowił dla Unii Europejskiej moment przełomowy. Oto dziesięć nowych krajów poszerzyło jej strukturę, zwiększając nie tylko liczbę unijnej ludności, ale także jej siłę gospodarczą i polityczną. Wydaje się jednak, że akces ośmiu państw z Europy środkowowschodniej oraz Cypru i Malty nie wzmocnił jedynie ekonomiczno-politycznych podwalin wspólnoty. Przyjęcie Dziesiątki otworzyło przed nią nowy rozdział historii. Podkreśleniem wschodniego rozszerzenia Unii było przyłączenie 1 stycznia 2007 roku Bułgarii i Rumunii, które zwiększyły liczbę państw członkowskich organizacji do 27.

Ale proces powiększania składu nie jest zakończony, gdyż zainteresowanych akcesem wydaje się być jeszcze wiele krajów dawnego obszaru komunistycznego.

Jednym z państw o kluczowym znaczeniu dla przyszłości Europy jest z pewnością Ukraina – największy wschodni sąsiad Unii Europejskiej, nie licząc Federacji Rosyjskiej.

Tym większej wagi nabiera więc przedstawiona w wyniku listopadowej konferencji praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Podrazy *Polityka Unii Europejskiej wobec Ukrainy: partnerstwo czy członkostwo?* Monografia jest ciekawie opracowanym kompendium wiedzy na temat wschodniej polityki Unii Europejskiej ostatnich lat i ukraińskiej drogi w kierunku wspólnoty. Praca została podzielona na siedem artykułów, każdy autorstwa innego politologa, które stawiają szereg ważnych pytań dotyczących jakości stosunków pomiędzy powiększoną Unią a Ukrainą. Duże znaczenie w pracy odgrywa także rola Polski, której członkostwo w organizacji jest stosunkowo świeże, i dla której relacje z Ukrainą nie mają jedynie drugoplanowego charakteru.

Rozdział I, sporządzony przez Andrzeja Podrazę, zarysowuje stan integracji europejskiej w kontekście zwiększania liczby krajów członkowskich i wynikającej z tego konieczności reform wewnętrznych wspólnoty. Nakreśla historię integracji oraz proces powstawania najważniejszych organów wspólnotowych począwszy od Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali powołanej w 1951 roku. Autor analizuje wpływ koncepcji ponadnarodowych i międzyrządowych na kształtowanie systemu instytucjonalnego organizacji. Przedstawia interesujące koncepcje polityki poszerzania i pogłębiania integracji europejskiej wyodrębnione przez politologa Wolfganga Wesselsa (s. 11–13). Stwierdza, że akces nowych państw będzie nie tylko procesem długotrwałym, ale przede wszystkim pracochłonnym i trudnym, tym bardziej, że społeczeństwa części krajów aspirujących do członkostwa nie zawsze go popierają. Tyczy się to głównie Ukrainy, gdyż brak jednoznacznej polityki tego państwa wobec Europy, a także obawy Brukseli co do jej możliwości absorpcyjnych „powodują, że Ukraina nie jest nawet traktowana jako potencjalny kandydat do członkostwa” (s. 20), mimo, że objęto ją programem Europejskiej Polityki Sąsiedztwa.

Kolejny rozdział, przygotowany przez Bogdana Koszela, poddaje analizie politykę wschodnią Unii Europejskiej. Autor traktuje tę politykę holistycznie, nie ograniczając się jedynie do sto-

sunków Unia–Ukraina. Przedmiotem jego zainteresowania jest historia relacji pomiędzy UE a całym byłym obozem komunistycznym, ze szczególnym uwzględnieniem Rosji. Rewolucja przelomu lat 1989/1990 okazała się być dużym zaskoczeniem dla zachodniej Europy, której program działania na lata dziewięćdziesiąte został już kilka lat wcześniej ustalony. Ale nowa sytuacja geopolityczna zmusiła Wspólnoty do przeorientowania swoich założeń. Stąd też na przestrzeni kolejnych lat powstało wiele programów pomocowych dla gospodarek byłych państw socjalistycznych i wspierających przemiany demokratyczne wewnątrz nich. Autor podzielił swój artykuł na pięć części. W pierwszej z nich Bogdan Koszel przedstawił przemiany polityczne początku lat dziewięćdziesiątych. Druga prezentuje szereg programów, w ramach których Unia Europejska udzielała i udziela wsparcia państwom wschodnioeuropejskim (TACIS, porozumienia o partnerstwie i współpracy). Trzecia część koncentruje się na zagadnieniu tzw. wspólnych strategii, które odzwierciedlały wizje unijnego partnerstwa z Rosją, Ukrainą, Mołdawią i Białorusią. Czwarta opisuje formułę Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, zaproponowanej w połowie maja 2004 roku, której celem jest zbliżenie krajów wschodniej Europy do UE. Ostatnia część opisuje zagadnienia bezpieczeństwa energetycznego – budowę rurociągu północnego i jej implikacje dla stosunków wewnętrznych oraz przyszłe kształtowanie się relacji Unia–Rosja. Artykuł przedstawia znaczenie polityki wschodniej UE, ale wypunktowuje także jej mankamenty.

Rozdział III pióra Katlijn Malfliet, profesor uniwersytetu w Leuven, także podzielony został na kilka części opisujących znaczenie państw narodowych i globalizacji, strategię Wspólnot wobec największych partnerów na Wschodzie – Rosji i Ukrainy, współpracę ze Stanami Zjednoczonymi i NATO, politykę zagraniczną poszczególnych państw członkowskich UE względem krajów wschodnioeuropejskich i możliwość rozwoju tego tematu w niedalekiej przyszłości. Autorka zadaje wiele ciekawych pytań odnośnie relacji z Federacją Rosyjską i Ukrainą, i szuka odpowiedzi na kwestie związane z unijną polityką wschodnią.

Kolejny z rozdziałów autorstwa Andrzeja Dumały, jest próbą odnalezienia bilansu polskiej polityki zewnętrznej po upadku komunizmu. Andrzej Dumała wskazuje sukcesy, jakie w przeciągu ostatnich 18 lat odniosła polska dyplomacja. Podkreśla osiągnięcia i wypunktowuje trzy etapy rozwoju polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej. Autor przedstawia drogę Polski do celu określonego jeszcze w pierwszych miesiącach po upadku komunizmu – osiągnięcia statusu państwa zachodnioeuropejskiego i ważnego partnera w stosunkach transatlantyckich. W rozdziale wskazane zostały także próby nakreślenia nowej polityki wschodniej UE oraz konieczność przeorientowania polskiej polityki zagranicznej wobec członkostwa w UE i NATO, jak bowiem podkreślił autor „Członkostwo [...] bardzo zmieniło warunki realizacji interesów narodowych, zmuszając Polskę do uwzględniania przy podejmowaniu decyzji o kierunkach własnej polityki zagranicznej, ale także i wewnętrznej, interesów poszczególnych partnerów, jak również interesów całych organizacji” (s. 77).

Opinie na temat rozszerzenia Unii Europejskiej wśród społeczeństw krajów członkowskich stały się przedmiotem rozdziału V. Jego Autor, Robert Szwed, przedstawia bardzo ciekawe dane związane z postrzeganiem krajów sąsiedzkich UE przez mieszkańców „starej Europy”. Wykresy zawarte w artykule prezentują zaskakujące informacje na temat wiedzy Europejczyków dotyczącej ilości państw członkowskich UE (ponad połowa z nich uważa, że w UE znajduje się mniej niż 25 państw), ukazują oceny działalności Unii oraz wykazują dość jednostronny stosunek do ewentualnego poszerzenia Wspólnot – poparcie, sprzeciw oraz argumenty za przystąpieniem Ukrainy – wynikające z możliwych korzyści dla krajów członkowskich.

Ostatnie dwa artykuły zostały przygotowane przez naukowców ukraińskich – Natalię Antoniuk (rozdział VI) i Ihora Hrabynskiyego (rozdział VII).

Rozdział VI opisuje poziom i problemy związane z integracją Ukrainy ze strukturami Unii Europejskiej i Paktu Północnoatlantyckiego. Natalia Antoniuk wskazuje kluczowe zadania, które muszą zostać zrealizowane przed ewentualną akcesją, a należą do nich reformy polityczne (zbliżenie do zachodnich standardów demokracji) i gospodarcze (wzrost PKB, przystąpienie do

Światowej Organizacji Handlu, polepszanie klimatu dla zagranicznych inwestorów, zaangażowanie w projekt bezpieczeństwa energetycznego Europy).

Rozdział ostatni autorstwa Ihora Hrabynskiyego pokazuje zaś rozwój handlu zagranicznego Ukrainy z jej zachodnimi i wschodnimi sąsiadami. Artykuł przedstawia znaczenie eksportu i importu dla rozwoju gospodarczego, wymienia najważniejsze towary dostarczane zagranicznym partnerom (m.in. węgiel, ruda żelaza, produkty spożywcze, telewizory, lodówki i broń) oraz importowane (m.in. ropa naftowa, gaz ziemny, produkty odzieżowe i spożywczo-przemysłowe). Przedstawione przez Autora szczegółowe dane dają ciekawy obraz ukraińskiej gospodarki, a zawarte w artykule tabele prezentują szerokie spektrum informacji na temat importu i eksportu produktów z krajów Unii Europejskiej i Wspólnoty Niepodległych Państw w przeciągu ostatnich kilku lat.

Elementem łączącym oba ostatnie rozdziały jest próba odpowiedzi na pytanie, który z kierunków – zachodni (proeuropejski) czy wschodni (prorosyjski) – ma dla Ukrainy najważniejsze znaczenie.

Podział tematyczny pracy powoduje, że każdy artykuł bada inny zakres stosunków międzynarodowych, dzięki czemu nie występuje metodologiczny chaos, a czytelnik ma szansę zapoznać się z polityką Unii Europejskiej wobec krajów dawnego obszaru komunistycznego na przełomie XX i XXI wieku.

Lektura ukazuje jak ważne znaczenie dla przyszłości kontynentu europejskiego mają pozytywne relacje pomiędzy UE a WNP i jak istotne jest kształtowanie partnerstwa i współpracy. Dobrze, że książka została przygotowana zarówno przez badaczy polskich, jak i naukowców z Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie. Ważne, że do współpracy została zaproszona także Katlijn Malfliet, naukowiec uniwersytetu w Leuven, której spojrzenie i opinie nadają temu tematowi zupełnie nowej jakości.

W książce brak jednak artykułu podsumowującego, udzielającego jednoznacznej odpowiedzi na postawione w tytule pytanie. Ponadto uwagę od najważniejszego problemu – stosunków pomiędzy Unią Europejską a Ukrainą – odciąga duża ilość informacji na temat współpracy UE z innymi krajami wschodnioeuropejskimi. W lekturze przeszkadza także słaba korekta, a błędy stylistyczne obniżają wartość pracy.

Niemniej dzieło jest dowodem uważnej analizy stosunków międzynarodowych ostatnich lat i daje interesujący pogląd na kształtowanie się polityki europejskiej. Jest pozycją bardzo aktualną, a jej znaczenie dla zrozumienia zawilości polityki wschodniej UE wobec Ukrainy i innych państw postkomunistycznych wydaje się być wysokie. Dobrze, że pozycja taka ukazała się w Polsce, gdyż to właśnie z jej punktu widzenia dobre stosunki na linii Bruksela–Kijów zdają się mieć bardzo duże znaczenie.

JOANNA CIESIELSKA

Guy Verhofstadt, *Stany Zjednoczone Europy*, Wydawnictwo demosEuropa, Warszawa 2007, ss. 90.

Książka byłego premiera Belgii Guya Verhofstadt'a opublikowana na początku 2007 roku, przednio wpisuje się w tok debaty nad przyszłością Unii Europejskiej. Debata toczona w różnych gremiach, również akademickich, będąca bezpośrednim następstwem tak zwanego kryzysu konstytucyjnego, zintensyfikowała się pod wpływem Prezydencji Niemieckiej z roku 2007. Jej głównym priorytetem, było przebudzenie Europy, ze stanu refleksji, po negatywnych referendach konstytucyjnych we Francji i Holandii. Ów stan Autor nazywa „staniem na rozdrożu”, pomiędzy stanem atrofii i potwierdzaniem modelu integracji polegającym na doskonaleniu za-